

12. Янушкевич Ф. Технология обучения в системе высшего образования /Пер. С польського О.В. Довженко. – М.: Віш. Школа, 1986. -136 с.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Сидельник. Технология формирования компетентности будущих учителей истории в процессе специальной подготовке.

В статье проанализированная сущность понятия педагогическая технология, подается определение этнокультурной компетентности учителя истории и охарактеризованная структура технологии формирования этнокультурной компетентности будущего учителя истории в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: образовательная технология, педагогическая технология, учебная технология, технология формирования этнокультурной компетентности будущего учителя истории, этнокультурная компетентность.

SUMMARY

N. Sidelnik. Technology of forming ethic cultural competence of history teacher's in the process of professional preparation.

In the article the analysed essence of concept pedagogical technology, determination of etnocultural competence of teacher of history and described structure of technology of forming of etnocultural competence of future teacher of history are given in the process of professional preparation.

Key words: educational technology, pedagogical technology, educational technology, technology of forming of etnocultural competence of future teacher of history, etnocultural competence.

УДК 37.036+378.14

А. М. Уварова

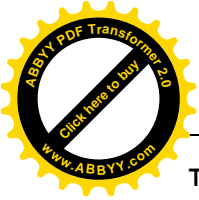
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ МАЙСТЕРНІСТЮ ПЕДАГОГІЧНОЇ РОЗПОВІДІ

У статті розглядається сутність поняття «самореалізація», «творча самореалізація», зосереджена увага на основних аспектах самозростання пізнавально-творчих якостей студентів у процесі оволодіння ними професійною розповіддю. Зазначається важливість використання евристичного навчання у самореалізації творчого потенціалу майбутнього вчителя.

Ключові слова: самореалізація, майстерність, професійна підготовка, педагогічна розповідь, інноваційні технології, самостійна робота, евристичне навчання, творчий потенціал, особистість.

Постановка проблеми. Не зважаючи на існування значного кола праць, присвячених різним аспектам розвитку й особистісного становлення людини, проблема самореалізації молоді в різних видах творчої діяльності, зокрема в процесі професійної підготовки, виявлення педагогічних умов її забезпечення ще недостатньо вивчена. Це пов'язано з

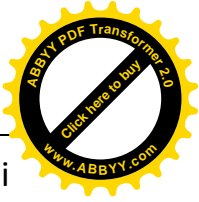
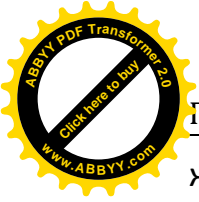

тим, що більшість дослідників при вивченні проблем самореалізації особистості предметом вивчення обирають особистість або дитини, або – навпроти – дорослої людини. Для сучасної педагогічної науки актуальним сьогодні є дослідження проблеми самореалізації молоді, для якої в нашій країні відкриваються можливості вільного розвитку і реалізації здібностей, умінь у різних сферах суспільного життя, навчання, самовираженні власного потенціалу, власної індивідуальності, самовизначенні у відношенні до себе, до інших людей, до оточуючого світу.

Аналіз актуальних досліджень. Самореалізація особистості – багатоаспектна проблема, дослідженням окремих аспектів якої активно займаються вчені багатьох наук: філософії, соціології, психології, педагогіки та ін. Так, Л. Антропова, Л. Коган, Н. Клімов, І. Мартинюк, В. Муляр, А. Мисливченко, М. Недашковський, Л. Сохонь, В. Тихонович, виходячи з позиції вищих суспільних інтересів, розглядають самореалізацію особистості як мету соціальної перебудови, створення нового суспільства. У роботах психологів К. Абульханової-Славської, А.і Петровського представлена діалектика ідентифікації та індивідуалізації особистості як рушійних сил її самореалізації. Дослідженням проблеми управління і самоуправління процесами самореалізації особистості займалися А.і Маслоу, К. Роджерс, Ю. Орлов. Самореалізацію особистості як цілісний процес становлення особистості молоді людини вивчали С. Рубінштейн, Л. Виготський, Л. Божович, Д. Ельконін. Вагомий внесок у розробку педагогічних умов, що сприяють зростанню внутрішніх сил особистості у різноманітних видах соціально корисної діяльності, зробили К. Ушинський, К. Вентцель, М. Пирогов, Л. Толстой, а пізніше – С. Гессен, Л. Рувинський та ін.

В останні роки педагогічна наука все частіше пов'язує проблеми самореалізації особистості з наданням їй можливостей реалізувати себе переважно у творчій діяльності. У працях В. Алфімова, В. Андреева, І. Іванова, В. Загвязинського, В. Кан-Калика, М. Нікандрова розглядається тісний взаємозв'язок між процесами творчої діяльності дорослих і дітей та їх динамікою через конкретні процеси самоздійснення у різних видах креативної діяльності.

Педагогічні аспекти самореалізації як активної пізнавальної та творчої діяльності у нових умовах освітнього процесу розробляють І. Бех, І. Волощук, М. Зуболій, І. Зязюн, О. Киричук, В. Кузь, О. Коберник, О. Кононко, Л.і Левченко, В. Оржеховська, В. Радул, А. Сиротенко, О. Сухомлинська, С. Уланова, В. Хайруліна, К. Чорна. Широко представлено практичні розробки і технології формування самооцінки, вироблення

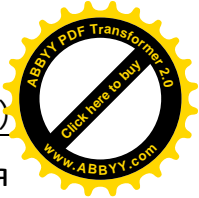
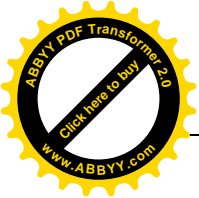
життєвої позиції, тренінгів спілкування і соціального успіху, які забезпечують формування і розвиток окремих аспектів та елементів самореалізації особистості (Н. Анікеєва, С. Гиль, Н. Козлов, В. Петрусинський, Н. Самоукіна, С. Шмаков).

Мета статті – розкрити сутність поняття «Самореалізація», охарактеризувати особливості самореалізації майбутнього вчителя в умовах освітнього процесу вищої школи під час оволодіння майстерністю розповідного слова.

Виклад основного матеріалу. Науковці, педагоги, спеціалісти різних галузей в усьому світі виявляють значний інтерес до важливого відкриття гуманістичної психології і педагогіки концепції самоактуалізації і самореалізації особистості. Вона суттєво трансформує наші уявлення про рушійні сили і механізми розвивальних процесів людини, про систему підростаючого індивіда. А тому невипадково в найбільш важливому на сьогодні державному документі для освітян – Національній доктрині розвитку освіти – передбачено створення необхідних соціально-педагогічних і психологічних умов для творчої самореалізації кожного громадянина України протягом усього життя [1].

З метою вивчення сутності поняття «самореалізація» було проаналізовано довідкову та наукову літературу. Вперше наукове обґрунтування поняття «самореалізація» представлено у філософському словнику, виданого у 1902 році у Лондоні: «самореалізація – здійснення можливостей розвитку «Я». У сучасному філософському енциклопедичному словнику самореалізація визначається як «процес покладання – здійснення людиною свого «Я» у світі. Самореалізація передбачає найоптимальнішу для конкретної людини взаємодію сутнісних сил, розгортання яких є мірилом людинотворчого потенціалу конкретно-історичних типів соціуму і культури. Самореалізація не віддільна від усвідомлення людиною самої себе, хоча не вичерпується останнім, містить неусвідомлювальне» [6, с. 563–565]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» (2004 р.) самореалізація визначається як реалізація свого творчого, людського потенціалу [3, с. 1291].

У деяких сучасних психологічних та педагогічних словниках «самореалізація» тлумачиться як «втілення в життя своїх внутрішніх можливостей і здібностей» [13, с. 57], «як більш або менш неспеціальне значення – реалізація власного потенціалу» [4, с. 219], «як одна із цілей педагогічного процесу, яка полягає в допомозі особистості здійснити свої позитивні можливості, розкрити нахили і здібності» [5, с. 253].

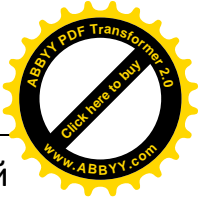
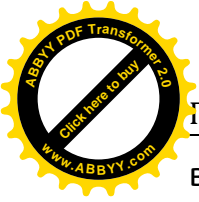

У сучасних наукових дослідженнях з педагогіки і психології робляться спроби визначити поняття «творчої самореалізації особистості». Так, І. Золотухіна творчу самореалізацію розглядає як один із головних компонентів творчого саморозвитку особистості, процес здійснення творчих замислів, синтез здібностей до цілеспрямованої, особистісно значущої творчої діяльності, у ході якої особистість максимально повно реалізує свій творчий потенціал.

На думку В. Андреева, творча самореалізація особистості – це процес здійснення творчих замислів для вирішення визначених особисто значущих проблем (творчих задач), які дозволяють особистості максимально повно реалізувати свій творчий потенціал. Дослідник наголошує на тому, що здібності до цілеспрямованої, особистісно значущої творчої діяльності, у процесі якої особистість максимально повно реалізує свій творчий потенціал [2].

Спираючись на довідкові джерела, дослідження вчених, творчу самореалізацію ми визначаємо як свідомий, цілеспрямований процес розгортання та зростання сутнісних сил людини, зокрема дитини, підлітка, юнака: її задумів, творчих здібностей, умінь, потреб, мотивів, життєвих цінностей. Самореалізація творчого потенціалу особистості – це усвідомлений самостійний виконавчо-результативний процес її творчого саморозвитку (самоосвіти, самовиховання, самовдосконалення, саморегуляції, самооцінки), результатом якого є конкретні творчі продукти – внутрішні (розвинуті творчі мотиви, здібності, уміння, цінності тощо) і зовнішні (результати дослідження, підготовлені доповіді, реферати, статті, книги, професійні проекти тощо). В процесі самореалізації підростаючій зрілій особистості надається новий статус – незалежної, з високим потенціалом людини, яка, насамперед, має покладатися на власні сили, розум та енергію й не виправдовувати свої невдачі соціальними негараздами. Її життєвий успіх, щастя й процвітання пов'язані з потужністю і спрямованістю її самореалізації і, як правило, мало залежить від прихильності долі. Зовнішня (соціальна) домінанта розвитку внутрішнього світу особистості покликана в основному стимулювати, створювати сприятливі умови для зростання й розвитку природного в людині. Тому основними завданнями сучасної освіти, зокрема вищих навчальних закладів, створити сприятливі умови для розвитку й успішної реалізації творчого потенціалу тих, хто навчається.

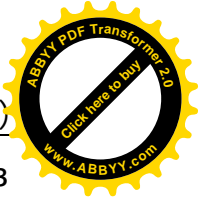
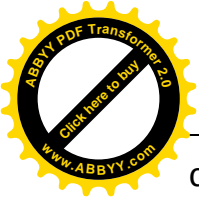
Проведений аналіз наукової літератури свідчить, що сьогодні суттєво зростає інтерес до формування професійних здібностей, умінь, цінностей та інтересів майбутнього вчителя, що лежать в основі його ставлення до

власного професійного зростання, потреби у неперервній освіті й творчій особистісній самореалізації; виявлення й розкриття педагогічних умов успішної самореалізації, до різних форм і методів творчої діяльності студентів та школярів як джерела розвитку і реалізації їх творчого потенціалу. Тому розуміючи самореалізацію як всеохоплюючий процес самозростання особистості й складне інтегративне поняття, наша дослідницька увага зосередилась лише на головних аспектах самореалізації майбутніх учителів у навчальній діяльності, а саме – на педагогічному забезпеченні активного самоздійснення пізнавально-творчих якостей студентів, що всебічно впливають на успіх їх навчальних досягнень в процесі їх професійної підготовки.

В умовах професійної підготовки майбутніх учителів важливе значення посідає інноваційна дидактична технологія формування майстерності педагогічної розповіді, яка є вагомим чинником самореалізації пізнавально-творчих здібностей і вмінь студентів. Вона відноситься до таких дидактичних проектів, які позначені евристичним, тобто пошуковим, створюючим, розбудовчим характером навчальної діяльності. Запропонована технологія спрямована на створення умов для повноцінного оволодіння необхідними професійними знаннями і вміннями, на розвиток і саморозвиток кожного студента, враховуючи його індивідуальні особливості як суб'єкта пізнання і предметної діяльності. Вона забезпечує у процесі навчання основні принципи гуманістичного ставлення до студентів: шанування його гідності, повага сильних якостей, відкритість, емпатія, довіра, педагогічний оптимізм, креативна співпраця, культура діалогічного спілкування, психологічна безпека. Створюються всі необхідні психолого-педагогічні умови для особистісного професійного зростання, самовдосконалення, самоактуалізації кожної особистості майбутнього фахівця. Вони мають забезпечити досягнення високого і достатнього рівня майстерності у процесі проектування, конструювання, виголошення розповіді.

Оволодіння майстерністю педагогічної розповіді може відбуватися тільки в творчій (евристичній) діяльності, результатом якої є творчий продукт – як зовнішній у вигляді розповіді, так і внутрішній – новоутворені чи вдосконалені особистісні якості студента і нова якість його досвіду, взаємовідносин з викладачем і студентами. Згідно з теорією евристичної освітньої діяльності (В. Андреев, В. Лозова, В. Паламарчук, І. Харламов, А. Хуторський та ін.) основним видом навчання є творчо-самостійна робота студентів. Тому певним чином змінюється роль викладача, який з транслятора знань перетворюється в організатора творчої, переважно

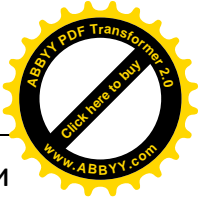
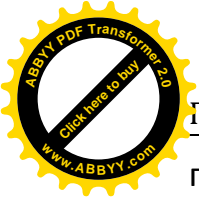

самостійної роботи студентів, поєднує суб'єктивний досвід останніх з культурними досягненнями педагогічної і риторичної науки. Взаємодія викладача і студентів будується на принципово нових відношеннях, заснованих на принципах справжнього духовного діалогізму, співтворчості, взаєморозуміння і взаємоповаги. Творча взаємодія педагога і студентів відбувається на основі досконалого володіння культурою гуманістичного діалогу (М. Бахтін, С. Курганов, Н. Тарасевич, О. Якубовська), який передбачає єдність допомоги і протидії (А. Поддьяков).

На операційному етапі оволодіння професійною розповіддю, кожний студент має можливість самостійно створювати власну творчу розповідь, обирати її тематику, жанр відповідно до бажань і можливостей, критично оцінювати її та вдосконалювати. Створена ним розповідь стає продуктом суто індивідуальних зусиль студента, спирається на його власний досвід, знання і моральні цінності, а тому відображає його неповторне бачення й переживання вчинків, поведінки героїв, подій, явищ. Цей продукт являє собою індивідуальний, оригінальний за формою й змістом спосіб творчої самореалізації особистості. З теорії творчості відомо, що тільки самостійні, мотивовані, наполегливі зусилля вчителя (студента) приводять до високої енергетики і впливовості його продуманого й пережитого мовленнєвого звернення на учнів, слухачів.

Самостійно створений творчий продукт студентів свідчить про певний рівень розвитку як загальної, так і професійної культури майбутнього педагога і його діяльності, а також окремим кроком удосконалення цієї культури. Будучи показником педагогічної культури вчителя, професійна розповідь відображає, з одного боку, загальнокультурні якості, характерні для всіх чи більшості видів діяльності педагога, а з іншого, властивості, специфічно належні тільки зазначеному методу діяльності – розповіді. Отже, культура педагогічної розповіді це інтегративна якість певної діяльності вчителя і її конкретного продукту.

Якщо вважати розповідь продуктом діяльності людини, яка реалізує свої знання, уміння, здібності, рівень інтелекту та культури, морального та естетичного розвитку, то саме цей продукт стає предметом ретельної діагностики як надійного і незамінного способу виявити його якість і видобути резерви для покращення творчої діяльності студентів. Забезпечення діагностично-критеріальних механізмів до цілепокладання, моделювання, конструювання, оцінки і корекції розповіді студента як творчого освітнього продукту дає можливість одержати різноманітні об'єктивні відомості про рівень оволодіння студентами майстерністю

педагогічної розповіді у процесі їх професійної підготовки, вносити корективи в подальшу навчальну діяльність з метою її вдосконалення. На основі розроблених критеріїв якості студенти мають можливість самостійно, а також за допомогою експертної оцінки визначити рівень своєї підготовки і вносити відповідні зміни, вдосконалювати свої творчі продукти.

На всіх етапах застосування евристичної технології (мотиваційно-установчий, теоретичній, операційний, діагностично-оцінний, корекційний, практичне застосування набутих знань та вмій) пріоритети в основному віддаються самостійній праці студентів. Вона забезпечує глибоке й довготермінове занурення особистості в осмислення будь-якої творчої задачі, самостійне знаходження способів її розв'язання, відпрацювання, шліфування, вдосконалення творчого продукту, зокрема, важливої й цікавої за змістом, формою, впливом педагогічної розповіді.

Висновки. Представлена дидактична технологія оволодіння майстерністю педагогічної розповіді створює необхідні умови для повноцінного оволодіння необхідними професійними знаннями і вміннями, творчого розвитку і саморозвитку кожного студента, його здібностей, зокрема риторичних, професійної реалізації своєї гуманістичної позиції і творчого потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

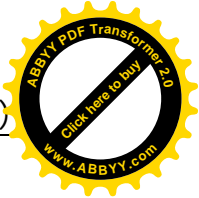
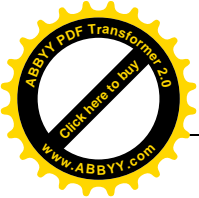
1. Національна доктрина розвитку освіти. – Освіта. – 2002. – № 26. – 24.04–1.05.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 228 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 1736 с
4. Кондаков И. М. Психология: иллюстрированный словарь / И. М. Кондаков. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 512 с.
5. Психологический энциклопедический словарь/ гл. ред. Б. М. Мин-Бад; редкол. : М. М. Безруких и др. – М. : Большая рос. энцикл., 2003. – 528 с.
6. Філософський енциклопедичний словник. – К. : Абрис, 2002.– 743 с.

РЕЗЮМЕ

А. М. Уварова. Творческая самореализация будущего учителя в процессе овладения мастерством педагогического рассказа.

В статье рассматривается сущность понятий «самореализация», «творческая самореализация», сосредоточено внимание на основных аспектах саморазвития познавательно-творческих качеств студентов в процессе овладения ними профессиональным рассказом. Определяется важность использования эвристического обучения в самореализации творческого потенциала будущего учителя.

Ключевые слова: самореализация, творческая самореализация, мастерство, профессиональная подготовка, педагогический рассказ, инновационные технологии, самостоятельная работа, эвристическое обучение, творческий потенциал, личность.

SUMMARY

A. Uvarova. Creative self-realization of future teacher in the process of capture by mastery of pedagogical story.

In the article it is considered the essence of notions «self realization», «creative self realization». Concentrated attention on the main aspects of self development of cognitive-creative qualities of students in the process of capture by them by a professional story, that in turn is the index of self-realization of capabilities and abilities.

Key words: self realization, creative self-realization, mastery, professional preparation, pedagogical story, innovative technologies, independent work, heuristic educating, creative potential, personality.